

*Татаровська Яна Валеріївна,
курсант Навчально-наукового
інституту № 2 Національної
академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Харченко Наталія Петрівна,
старший викладач кафедри
теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА: ПОНЯТТЯ ТА ВІДМІННІСТЬ ВІД ІНШИХ СУМІЖНИХ ПОНЯТЬ

Головною метою загальнотеоретичної науки, зокрема теорії держави та права, є розробка та вдосконалення поняттєво-категоріального апарату юридичної науки. Поряд з появою нових правових категорій [1 – 3], неусталеними є здавалось би загальновживані. Так, розгляд наукових робіт, присвячених систематизації законодавства як одній із форм його удосконалення, уможливорює дійти висновку не лише плюралізм наукових підходів у цій сфері, а й неузгодженість цілого ряду понять, пов'язаних з цією тематикою.

Так, поряд з поняттям «систематизація» дослідники застосовують й інші поняття, зокрема: «удосконалення», «розвиток», «ефективність».

Поняття «удосконалення законодавства» було введено в науковий обіг ще радянськими дослідниками. Так, одним із перших, хто оперував вищезазначеною категорією був О.Ф. Шебанов, який виокремлював два основні напрямки удосконалення законодавства: поточна правотворчість та кодифікація [4, с. 36]. Основною відмінністю між цими напрямками, на думку науковця, є те, що при поточній правотворчості законодавець ставить за мету вирішення конкретних питань політичного, економічного, культурного життя країни (ці питання законодавець вирішує шляхом прийняття нормативних актів з раніше не врегульованих питань суспільного життя, а також видання нових актів на зміну аналогічних старих, суперечливих, таких, що фактично втратили силу, виправлення і доповнення текстів діючих актів, об'єднання багатьох актів, що регулюють визначене коло відносин, в один або кілька актів), а при кодифікації – крім того, і впорядкування раніше виданих норм з усього кола питань даної галузі права.

Інші радянські вчені З.К. Симорот та Е.О. Монастирський на противагу поняттю «систематизація законодавства» також виділяли поняття «удосконалення законодавства», вважаючи кодифікацію, інкорпорацію, консолідацію, поточну нормотворчість формами удосконалення законодавства, а систематизацію законодавства – лише прийомом, методом, що застосовується при всіх без винятку формах удосконалення законодавства [5, с. 28].

Крім того, вищезазначені дослідники запропонували класифікацію форм удосконалення законодавства.

I. За колом суспільних відносин, що регулюються, та обсягом робіт, що

виконуються при удосконаленні законодавства:

2) фундаментальне: а) кодифікація; б) інкорпорація.

3) поточне: а) поточна нормотворчість; б) консолідація нормативних актів.

II. За ознакою правотворчості:

1) правотворча група: а) кодифікація; б) поточна нормотворчість.

2) група зовнішнього удосконалення законодавства: а) інкорпорація; б) кодифікація [5, с. 29-30].

У сучасних наукових дослідженнях, поняття «удосконалення законодавства» та його форми має дещо інше трактування. Слід відмітити, що визначення даного поняття зустрічається лише в декількох юридичних роботах. Так, І.С. Самощенко визначає удосконалення законодавства як такий його розвиток, в процесі якого воно піднімається на новий, більш високий рівень за своїм змістом і формою [6, с. 27]. Інші ж дослідники закріплюють, що удосконалення законодавства – це поліпшення змісту і форми законодавства шляхом внесення у нормативні акти необхідних змін і доповнень, заповнення прогалин, усунення множинності нормативних актів з одних і тих же питань [7, с. 12]. Цікавою та аргументованою є позиція Є.В. Погорелова, який сформулював таке визначення поняття удосконалення законодавства як діяльність компетентних органів держави з підтримки якісного стану законодавства (якості його змісту і форми) у відповідності з потребами розвитку суспільних відносин, яка спрямована на забезпечення ефективності правового регулювання [8, с. 14].

До форм удосконалення сучасного законодавства України можна віднести: обговорення проектів нормативно-правових актів; узгодження проектів нормативно-правових актів; експертизу нормопроектів; підписання законів Президентом України; державну реєстрацію підзаконних нормативно-правових актів відповідними органами юстиції; новелізацію та ревізію чинних нормативно-правових актів; скасування незаконних чинних нормативно-правових актів; офіційне нормативне тлумачення чинних нормативно-правових актів; припинення чинності неконституційних та незаконних нормативно-правових актів судовими рішеннями; систематизацію нормативно-правових актів [8, с. 14].

Отже, «удосконалення законодавства» є більш широким за обсягом поняттям, ніж «систематизація законодавства» в зв'язку з тим, що остання є однією із численних форм удосконалення.

Крім «удосконалення законодавства» близьким за змістом до поняття «систематизація законодавства» є поняття «розвиток законодавства» та «ефективність законодавства».

Розгляду вищезазначених понять було присвячено чималу кількість публікацій, головним висновком яких було те, що «розвиток законодавства» є більш широким за обсягом поняття щодо «удосконалення законодавства» оскільки охоплює не тільки зміну якісних характеристик законодавства, але і кількісних. Щодо «ефективності законодавства», то в джерелах юридичного характеру вона визначається як співвідношення між фактичними результатами дії законів і тими цілями, для досягнення яких ці закони були прийняті. Отже,

«удосконалення законодавства» – це лише один із факторів, що впливає на його ефективність. Крім удосконалення законодавства, ефективність законодавства обумовлена і механізмом правореалізації, рівнем правової культури населення, соціально-культурним, економічним та політичним потенціалом конкретної країни тощо. Саме тому поняття «ефективність законодавства» є ширшим щодо поняття «удосконалення законодавства».

Отже, ураховуючи вищезазначені доповнення та зауваження, вважаємо, що дані поняття від загального до конкретного слід розташувати за такою схемою: ефективність законодавства – розвиток законодавства – удосконалення законодавства – систематизація законодавства.

Список використаних джерел

21. Харченко Н. П. Доктрина как вид нормативно-правового акта. *Leges Se Viata*. 2019. № 5/2 (305). С. 59–62.
22. Харченко Н. П. Стратегия как вид нормативно-правового акта. *Leges Se Viata*. 2019. № 8/2 (308). С. 69–78.
23. Харченко Н. П. Місце та роль доктрин у законодавстві України. Чинники розвитку юридичних наук у ХХІ столітті : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 1 -2 листопада 2019 р.). Дніпро, 2019. С. 111–114.
24. Шебанов А. Ф. Система законодательства как научная основа кодификации. *Советское государство и право*. 1971. № 12. С. 30–37.
25. Симорот З. К. Проблемы кодификации законодательства Союза ССР и союзных республик о труде. К., 1977. 300 с.
26. Совершенствование советского законодательства на основе Конституции СССР. Киев : Наукова думка, 1982. 303 с.
27. Козлов В. А. Вопросы теории эффективности правовой норм. Л., 1976. 220 с.
28. Погорелов Є. В. Кодифікаційна діяльність в правовій системі України (загальнотеоретичний аспект). Х., 2000. 166 с.

Теремцова Ніна Володимирівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії права та держави
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ЩОДО ВИДІВ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

В умовах розбудови правової держави постає актуальним питання щодо видів та закономірності соціального регулювання. Соціальне регулювання